

UDK (UDC): 930.25(497.4):004.42
Tipologija: 1.09 Objavljeni strokovni prispevek na konferenci
Category: 1.09 Published Professional Conference Contribution

Bojan Cvelfar*

VZAJEMNO DELOVANJE SLOVENSkih ARHIVOV V PROJEKTU SIRA_NET

Izvleček:

Prispevek prinaša pregled razvoja VISRAS (Vzajemni informacijski sistem regionalnih arhivov Slovenije) od njegovih zametkov do začetka leta 2010. Projekt smo poimenovali SIRA_net, pogodba o ustanovitvi VISRAS pa temelji na skupnem interesu omenjenih arhivov, da racionalno izrabijo človeške in druge vire na področju upravljanja z računalniško podprtimi informacijami o arhivskem gradivu. V vmesnem obdobju do vzpostavitve primarnega okolja smo se ukvarjali predvsem z osnovnim izobraževanjem zaposlenih, prevajanjem vmesnika v slovenski jezik, sodelovanjem z drugimi javnimi slovenskimi arhivi, strokovnimi dilemami in vprašanji ... Po prehodu v primarno okolje je prišlo do podpisa dogovora o medsebojnem sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije ter do vstopa preostalih dveh regionalnih arhivov v VISRAS. Pogled naprej pa nam odstira številna nova vprašanja, ki bodo zahtevala konkretne odgovore in odločitve.

Ključne besede:

arhivi, informacijski sistemi, vzajemnost.

Abstract:

Mutual Activities of Slovene Archives in the SIRA_NET Project

The article presents the overview of VISRAS development (Mutual Information System of Regional Archives of Slovenia) from its beginnings to the year 2010. Project was named SIRA_net, the contract about the establishment of VISRAS is based on common interest of the mentioned archives to rationally use human and other resources in the field of managing computer supported information about archival material. Until the primary environment was implemented we were dealing with the education of employees, translation of the interface into Slovenian, cooperation with other Slovene public archives, professional dilemmas and questions... After the transition into the primary environment an agreement about mutual cooperation was signed with the Archives of the Republic of Slovenia and the two remaining regional archives joined VISRAS. A look forward opens numerous new question, which will demand concrete answers and decisions.

Key words:

archives, information systems, mutuality.

ISKANJE REŠITVE VZAJEMNEGA INFORMACIJSKEGA SISTEMA ZA SLOVENSKE REGIONALNE ARHIVE

Ko je bilo jasno, da projekt Infoarh ne bo uspešno zaključen, smo v slovenskih regionalnih arhivih pričeli z iskanjem novih rešitev.

Ozirati smo se začeli za že izdelanimi programskimi orodji v tujini. Tako smo najprej navezali stik s podjetjem Scope Solutions, ki ga je v imenu direktorjev

* Mag. Bojan Cvelfar, direktor, Zgodovinski arhiv Celje, Teharska 1, 3000 Celje, Slovenija.

slovenskih regionalnih arhivov vzpostavil direktor Zgodovinskega arhiva Ptuj v začetku leta 2007. Njihov uradni odgovor smo prejeli 27. 2. 2007. V odgovoru so se opravičili za nekoliko zakasnelo reakcijo zaradi praznika ("Fasnacht"), torej našega fašenka ali pusta. Z odzivom smo bili zadovoljni, saj smo dobili okvirne odgovore na naša vprašanja glede možnosti nakupa in implementacije programske opreme "scopeArchiv" v slovenske regionalne arhive.

Zelo primerno pa se nam je zdelo nekoliko поблиže spoznati tudi projekt ARHINET, ki so ga v sodelovanju z zasebnim podjetjem pričeli uspešno razvijati kolegi iz "Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu". V ta namen smo imeli v letih 2007 in 2008 več srečanj s predstavniki tega projekta. Pričeli smo s krajšim predstavitvenim sestankom v Mariboru, kjer sta nam predstavnika tega projekta podrobneje razložila glavne smernice in ideje te rešitve. Na sestanku smo se dogovorili za podrobnejšo predstavitev programskega orodja, ki je nekoliko kasneje potekala v Kopru, ter za namestitev demo verzije za slovenske arhive. Nekateri arhivisti so demo verzijo tudi s pridom preizkušali, vendar pa direktorji s strani strokovnih delavcev nismo zaznali pretiranega navdušenja nad tem programskim orodjem. Predvsem pa nas je motilo dejstvo, da orodje še ni bilo dovolj preizkušeno v praksi in da še niso bili dokončani vsi moduli, torej je bilo še v fazi razvoja. Kljub vsemu pa tega orodja v tistem trenutku seveda še nismo popolnoma odpisali, saj je, razen zgoraj navedenih pomanjkljivosti, prinašalo tudi odlične rešitve, npr. vključevanje ustvarjalcev arhivskega gradiva neposredno v sam sistem.

Spremljali pa smo tudi projekt ICAAtom, sicer odprto kodno rešitev, ki pa še ni bil razvit do te mere, da bi bil uporaben za zahtevnejše arhivske informacijske sisteme in njegove realizacije ni bilo pričakovati še tako kmalu.

Ob iskanju najbolj dovršene rešitve pa so se začela porajati nekatera bistvena, da ne rečem kar življenjska vprašanja, na katera še nismo imeli pripravljenih jasnih odgovorov. Tako smo se zaradi nakupa katerega koli programskega orodja največ ukvarjali z dvema vidikoma.

Iz organizacijskega vidika so se takrat nakazovale predvsem tri rešitve:

- da je ena pravna oseba imetnik oz. lastnik ene instance (okolja, v katerem vzpostavlja lastno podatkovno zbirko). Ta je lahko inštalirana na posebnem računalniku - strežniku samostojno. Kot pozitivno plat tega pristopa smo zaznali neodvisnost pri upravljanju in potrebno minimalno medarhivsko koordinacijo tako na organizacijskem kot tudi na arhivskem strokovnem nivoju. Med manj zelene posledice te usmeritve smo že takrat prištevali zelo omejeno izvajanje normativne kontrole med posameznimi instancami in s tem tudi multipliciranje vnosov krajevnih imen, oseb, stvarnih gesel, klasifikacij itd. Sploh pa smo pričakovali težave pri poznejši uporabi podatkov preko spleta, saj smo predvidevali, da bo sčasoma prihajalo do velikega števila zadetkov, ki ne bi bili med seboj vsebinsko logično povezani;
- da ima vsak arhiv svojo instanco, za "query", ki bi povezoval vse instance na spletnem strežniku, pa bi poskrbeli pozneje. Ob tem pa smo zaznali nevarnost, da podatki iz različnih instanc ne bi bili na vsebinskem nivoju med seboj vedno ustrezno povezani. To velja še posebej za normativno kontrolo;
- ena instanca (kasnejša SIRA), v njenem okviru pa bi organizirali pod-baze posameznih arhivov s skupno (eno) administracijo, skupnimi podatkovnimi viri, vključno z enim "querijem". Ta varianta je bila s tedanjega gledišča ocenjena kot finančno najbolj ugodna in racionalna, predvsem pa dolgoročno »stabilna«.

Rešitev pa je zahtevala večji angažma odgovornih oseb, saj je bil predpogoj za takšno rešitev organizacija »nadarhivske« pravne osebe, s katero bi izbrano podjetje moralo sodelovati pri realizaciji projekta. V njenem okviru bi morali tudi reševati probleme v zvezi z nastalimi stroški, njihovo delitev, strokovne usmeritve itd.

Iz tehnološko-tehničnega vidika je bilo treba obravnavati več zahtev oz. težav, in sicer glede:

- arhitekture celotnega sistema in s tem povezanih pozicij podatkovnega oz. aplikacijskega strežnika. Ta bi moral biti postavljen za požarnim zidom, strežnik s specializiranim iskalnikom "query" pa bi moral biti izveden pred požarnim zidom ali pa za požarnim zidom, vendar z neposrednimi dostopom do javno dostopnih vsebin. Razlogi za tovrstne restrikcije so v zagotavljanju varnosti podatkov na podatkovnem strežniku in zagotavljanju dostopov zunanjih uporabnikov do zajetih podatkov na spletnem strežniku;
- zajema podatkov in njihovega prenosa na aplikacijski strežnik. S stališča arhivskih delavcev se celota aktivnosti dogaja na lokalni delovni postaji (osebni računalnik) ali namenskem strežniku za delo z oddaljenim namizjem v kombinaciji z aplikacijskim oz. podatkovnim strežnikom. Na delovni postajah oz. na strežniku za delo z oddaljenim namizjem je inštaliran odjemalec, to je skupina programov in okolje, ki omogoča komunikacijo med klientom in strežnikom;
- vprašanj, povezanih z oddaljeno komunikacijo. V tej zvezi so se pojavljala predvsem vprašanja, ali vzpostavljene internetne povezave zagotavljajo zadostne hitrosti za normalno delo med delovnimi postajami in podatkovnim/aplikacijskim strežnikom. Znano je bilo, da so nekateri arhivi sicer imeli optiko že pripeljano do lastnih vozlišč ali pa so to nameravali v kratkem izvesti. V tem primeru nismo pričakovali večjih težav z dostopanjem. Drugi pa so imeli izvedene različne rešitve, predvsem pa omogočene različne hitrosti komunikacij;
- zagotovitev podatkovnega strežnika, ki bi ga po takratni projekciji lahko zagotovil Pokrajinski arhiv Maribor z Windows Server 2003 (4 X procesor Xeon 3,6; 6GB RAM, cca. 1 TB diskovnih kapacitet RAID 5), Ultrium tračno enoto za 800 GB. Kot spletni server bi lahko začasno vzpostavili osebni računalnik 1 GB delovnega pomnilnika, cca. 120 GB (disk C in D s po cca 60 GB) diskovnih kapacitet ter winXPpro operacijskim sistemom, na katerega bi instalirali potreben MS IIS z NET Framework okoljem 3.5. Slednjega bi po določenem času zamenjali za ustrezeni namenski strežnik;
- zagotovitev varnih povezav ali VPN. Tudi te bi lahko v začetni fazi vzpostavili programsko, pozneje pa »stalno« med obstoječimi *routerji* ali drugimi varnostnimi napravami.

Glavni problem je predstavljala zagotovitev zadostnih finančnih sredstev za nakup katerekoli od obstoječih rešitev in seveda njeno nadaljnje vzdrževanje. Zato smo direktorji regionalnih arhivov pri našem ustanovitelju in financerju, Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije, nekoliko bolj začeli poudarjati pomen nakupa in implementacije programske opreme za pomoč pri arhivskem strokovnem delu. Ne nazadnje tudi 59. člen Zakona o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih (ZVDAGA) govori o enotnem arhivskem informacijskem sistemu.

Med strateškimi cilji Nacionalnega programa za kulturo (NPK 2008-2011) pa najdemo pri arhivski dejavnosti tudi cilj, ki govori o sodelovanju pri vzpostavitvi in vzdrževanju spletnega portala za dokumentarno in arhivsko gradivo v Evropi ter predvideva naslednje ukrepe:

- vzpostavitev slovenskega arhivskega spletnega portala, ki bo omogočal tudi lažji čezmejni dostop do dokumentarnega in arhivskega gradiva,
- podpora pretvorbi popisov in drugih arhivskih pripomočkov iz papirne oblike in drugih analognih medijev v digitalno obliko, ki bo neposredno dostopna,
- zavzemanje za razvoj oziroma uporabo ustreznih orodij za spletno dostopen opis dokumentov in arhivskega gradiva, primerjava najboljših praktičnih smernic za oblikovanje iskalnih pripomočkov oziroma promoviranje orodij za e-učenje uporabnikov arhivov in dokumentov.

Na Ministrstvu za kulturo smo zelo hitro naleteli na ugoden odziv, predvsem s strani sekretarke mag. Nine Zupančič Pušavec in državne sekretarke dr. Jelke Pirkovič. Tako so na ministrstvu predlagali, da sami izvedemo javno naročilo, in sicer za vseh šest arhivov skupaj. Direktorji regionalnih arhivov smo o tem imeli krajši, a zelo pomemben sestanek na 1. mednarodnem posvetovanju "Okrogla miza arhivistov Slovenije in Hrvaške", 15. maja 2008, v Tuheljskih Toplicah. Na njem smo se odločili za izvedbo skupnega javnega naročila, za njegovo pripravo in izvedbo pa zadolžili mag. Bojana Cvelfarja, direktorja Zgodovinskega arhiva Celje.

Kolesje se je zavrtelo. Mag. Bojan Cvelfar je uspešno opravil še nekaj usklajevalnih sestankov na Ministrstvu za kulturo (predvsem zaradi zagotovitve oz. odobritve zadostnih finančnih sredstev) ter se posvetil zahtevni pripravi javnega naročila. Tik pred oddajo javnega naročila, 14. avgusta 2008, sta po odločitvi svojih direktorjev iz igre izpadla Pokrajinski arhiv v Novi Gorici in Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Tako so kot naročniki za izvedbo nakupa, implementacije in vzdrževanja informacijskega sistema za podporo strokovnemu arhivskemu delu ostali štiri arhivi: Zgodovinski arhiv na Ptuj, Pokrajinski arhiv Koper, Zgodovinski arhiv Celje in Pokrajinski arhiv Maribor. Merili za izbor ponudnika sta bili najnižja cena (85 %) in rok izvedbe implementacije (15 %). Odpiranje ponudb je potekalo 24. 9. 2008 ob 12.00 uri v sejni sobi Zgodovinskega arhiva Celje, na Teharski cesti 1 v Celju.

Že 11. 8. 2008 je bila imenovana strokovna komisija za vodenje nekaterih faz postopka: odpiranje ponudb, pregled in ocenjevanje ponudb ter odločitve o oddaji javnega naročila. Sestavljali so jo dr. Slavica Tovšak, direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor (predsednica), mag. Nada Čibej, direktorica Pokrajinskega arhiva Koper (članica) in Ivan Fras, direktor Zgodovinskega arhiva Ptuj (član).

Na javni razpis sta prispeli dve ponudbi, od tega je bila ena nepopolna. Strokovna komisija je svojo odločitev sprejela 29. 9. 2008. Izbrano je bilo podjetje Scope Solutions A. G. iz švicarskega Basla. 16. 11. 2008 je sledil podpis pogodbe.

OBLIKOVANJE VZAJEMNEGA INFORMACIJSKEGA SISTEMA REGIONALNIH ARHIVOV SLOVENIJE (VISRAS), PROJEKTA SIRA_NET

Že 30. 10. 2008 smo direktorji štirih regionalnih arhivov sprejeli nekatera stališča do vprašanja skupne infrastrukture programskega orodja scopeArchiv v Arhivu Republike Slovenije, ki so nekatera morda lahko aktualna še danes.

Glede na to, da ni bilo moč doseči sporazuma z ARS o priključitvi regionalnih arhivov na njihovo že obstoječo podatkovno instanco, smo že v razpisu v skladu z načrtovanimi finančnimi sredstvi in časovnim načrtom opredelili parametre, ki določajo implementacijo rešitve z eno instanco za vse regionalne arhive na vzajemni strojni opremi. Tak model je omogočal vzpostavitev sistema absolutne vzajemnosti znotraj skupine arhivistov iz zainteresiranih arhivov. Uspešna implementacija sistema pa bi dejansko lahko predstavljala model nadaljnje izgradnje vzajemnega arhivskega informacijskega sistema celotne slovenske javne arhivske službe (javni arhivi, tudi ustvarjalci, nekateri privatni arhivi ...).

Na javnem razpisu je bilo, kot sem že omenil, uspešno programsko orodje scopeArchiv, ki ga je Arhiv Republike Slovenije že imel implementiranega. S tega stališča je bilo že takrat izraženo pričakovanje, da bi vsi zainteresirani arhivi združili svoje človeške in druge vire v izgradnjo vzajemnega slovenskega arhivskega informacijskega sistema javne arhivske službe, kar je še posebej pomembno za perspektivo, ko se bodo v sistem verjetno vključevali še drugi javni ali zasebni arhivi oz. večji ustvarjalci arhivskega gradiva. Med ostalimi smo takrat navedli naslednja dejstva:

- obstoječa verzija programskega orodja v osnovi ni bila razvita kot orodje, ki bi podpiralo vzajemnost na nivoju institucij, ampak kot orodje, ki podpira vzajemnost le na nivoju uporabnikov sistema. Prav zato je bila pri njegovi implementaciji potrebna previdnost in preizkus ad hoc rešitev na manjšem, hitro prilagodljivem sistemu;
- na nivoju slovenskih javnih arhivov je bilo nujno preizkusiti obstoječe komunikacijske hitrosti povezav in njihovo dolgoročno stabilno delovanje;
- na vzajemnem nivoju je bilo treba preizkusiti ustreznost izvedene arhitekture in procesnih značilnosti sistema ter konkretno *operabilnost* delovanja oddaljene obdelave podatkov;
- različna arhivska praksa popisovanja arhivskega gradiva, nezadostno standardizirana pravila arhivskega popisovanja, predvsem pa različni cilji implementacije programskega orodja (scopeArchive kot orodje za izdelavo inventarjev ali kot podatkovna zbirka, ki deluje po lastnih načelih), so zahtevali ustrezno stopnjo medsebojnega strokovnega konsenza, ki ga je bilo potrebno v slovenski javni arhivski službi še izgraditi.

Vsi ti pomisleki in stališča, predvsem pa obveznosti iz razpisa, so opredeljevali odločitve zainteresiranih regionalnih arhivov, da so do morebitne vzpostavitve skupnega slovenskega »računalniškega centra regionalnih arhivov« postavili lastno podatkovno instanco na vzajemni strojni, komunikacijski in programski opremi ter z obstoječimi človeškimi viri.

Z vzpostavitvijo vzajemnega sistema regionalnih arhivov smo v Sloveniji dejansko dobili ob produkcijski instanci ARS še drugo produkcijsko instanco oz. podatkovno okolje. Ti dve ločeni podatkovni okolji naj bi razvili skupni iskalnik, t. i. »query«, v okviru slovenskega arhivskega portala ali v okviru evropskega arhivskega portala. Takrat je veljalo tudi mnenje, da se glede na obseg zajete podatkovne zbirke slovenski javni arhivi lahko odločajo, da bodisi združijo dve instanci (instanca ARS in instanca regionalnih arhivov) v eno skupno instanco z enim »queryjem«, ali pa da razdružijo skupno instanco regionalnih arhivov na štiri različne instance in te povežejo skupaj z instanco ARS pod skupnim »queryjem«. Dokončna strateška

odločitev v zvezi z izvedbo vzajemnega slovenskega arhivskega informacijskega sistema bo mogoča šele takrat, ko bodo:

- znani realni podatki o potrebah in strateških usmeritvah javne arhivske službe na tem področju,
- zagotovljena stabilna finančna podpora,
- vzpostavljena organizacija vzajemne infrastrukture, sistem upravljanja,
- določene relacije do slovenskega javnega elektronskega arhiva itd.

Ne glede na to, kje je inštalirana programska oprema, pa smo vseskozi opozarjali na pereč problem usklajevanja arhivskih strokovni pravil, predvsem pa strokovnih postopkov, ki bi jih bilo potrebno standardizirati v celotni slovenski javni arhivski službi. Za reševanje teh problemov smo predlagali, da se arhivski strokovni delavci poenotijo znotraj strokovnih komisij in nato še na nivoju komisije za koordinacijo. Rezultat njihovega dela naj bodo strokovne smernice in slovenski standardi s tega področja. Podobno rešitev smo predlagali še v zvezi z vsebinskimi vprašanji uvoza podatkov, ki naj jih rešujejo z načelnega stališča arhivisti skupaj s strokovno skupino za koordinacijo, sicer pa naj bi se vsak tip uvoza podatkov prilagodil zahtevam posameznih administratorjev in arhivistov ter izvornih sistemov.

Glede na dinamiko implementacije celotnega projekta, zgornje pomisleke in strateške usmeritve ter glede na načrte programske hiše Scope Solutions A. G., vključno s predvidenim razvojem arhivskih portalov, se nam v tistem trenutku ni zdelo smiselno vlagati posebnih sredstev v razvoj iskalnika preko dveh instanc »queryja«, ampak podatkovne tokove zaključevati na nivoju dostopa podatkov preko spleta v dveh že obstoječih rešitvah »queryja«. S tem smo namreč dobili dva identično delujoča sistema, katerih rezultati obdelav bi lahko bili dostopni preko spleta - vsaj z dveh vstopnih točk.

Za potrebe regionalnih arhivov je bilo tako z nakupom zaenkrat zagotovljenih 32 licenc. Za optimalno delovanje sistema pa smo predvideli še nakup določenega števila dodatnih licenc.

5. 11. 2008 smo imeli prvi sestanek z zastopnikom podjetja Scope Solutions A. G., kjer smo določili ime projekta, SIRA_net (Slovenski (SI) regionalni arhivi/Slovenian (SI) Regional Archives), tako da je od takrat to tudi naša uradna komunikacijska kratica. Določili pa smo seveda tudi osnovne smernice našega sodelovanja do vzpostavitve sistema in terminski plan. Tako smo:

- določili zahtevano strojno opremo pri vseh štirih arhivih (do 20. 11. 2008),
- odločili, da pričnemo programsko orodje preizkušati v sekundarni bazi na shemi ARS,
- se dogovorili, da bomo arhivi pričeli s pripravo podatkov za njihov prenos,
- se dogovorili, da bo "Oracle" namestilo podjetje Scope Solutions A. G., da je le-to odgovorno za vso podporo ter da bosta vzdrževanje in podpora potekala preko oddaljenega dostopa,
- se dogovorili, da bodo klienti inštalirani na strežnik in uporabljeni preko oddaljenega namizja,
- sprejeli dogovor o osnovnem izobraževanju (število udeležencev, število ur ipd.), pričetek je bil predviden za 12. 1. 2009.

Natančno čez mesec dni, 5. 12. 2008, pa smo štirje regionalni arhivi (Zgodovinski arhiv Celje, Pokrajinski arhiv Koper, Pokrajinski arhiv Maribor in Zgodovinski arhiv Ptuj) v Novi Gorici pristopili k podpisu medsebojne pogodbe o vzpostavitvi Vzajemnega informacijskega sistema regionalnih arhivov Slovenije in tako se je rodil še "VISRAS".

Pogodba temelji na skupnem interesu omenjenih arhivov, da racionalno izrabijo človeške in druge vire na področju upravljanja z računalniško podprtimi informacijami o arhivskem gradivu, ustvarjalcih arhivskega gradiva in njihovih normativnih kontrolah ter na 59. členu ZVDAGA (Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih) in 85. členu Uredbe (Uredba o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva), ki zahteva vzpostavitev Vzajemnega arhivskega informacijskega sistema slovenske javne arhivske službe in posledično v tem okviru vzajemnega informacijskega sistema regionalnih arhivov Slovenije (VISRAS).

Zainteresirani arhivi tako po tej pogodbi krijejo vse nastale stroške, razen tistih, za katere je izrecno zapisano, da jih krije ena od strank sama, na podlagi dogovorjenega ključa.

Zainteresirani arhivi so se tudi obvezali, da bodo letno načrtovali in si pridobili sredstva za pokritje potrebnih licenc ter deleža vložka v nakup oz. prilagoditev strojne in programske opreme.

Najvišjo strokovno in upravno telo projekta - projektni svet VISRAS sestavljajo direktorji zainteresiranih arhivov. O strateško pomembnih zadevah (vključevanje novih članov, sprememba tehnologije, izključevanje obstoječih članov, povezave z arhivi, prekinitve sodelovanja) in o zadevah, ki imajo neposredne finančne posledice za vsako ustanovo (nabava nove strojne in komunikacijske opreme, posegi v sistem, ki zahtevajo finančno participacijo, nakup dodatnih modulov), odločajo v soglasju.

Projektni svet VISRAS je izvolil svojega predsednika in namestnika za dobo štirih let. Na prvi seji projektne sveta je tako bil za predsednika (za dobo štirih let) imenovan mag. Bojan Cvelfar, za njegovo namestnico pa dr. Slavica Tovšak. V okviru projektne sveta VISRAS je en član prevzel skrb za koordinacijo skupne komunikacijske in strojne infrastrukture (Ivan Fras), drugi član pa skrb za implementacijo standardov, popisovanje ter prilagoditve in implementacijo programske opreme (Nada Čibej). Projektni svet VISRAS se sestaja redno vsaj enkrat mesečno.

Projektni svet VISRAS je imenoval skupino administratorjev. Administratorji se glede na vloge delijo v administratorje operacijskega sistema in administratorje programskega orodja (*superusers*). Vlogi se med sabo ne izključujeta. Administratorji so neposredno odgovorni članu projektne sveta VISRAS za koordinacijo skupne komunikacijske in strojne infrastrukture.

Za administratorja operacijskega sistema sta bila imenovana dr. Miroslav Novak in Damjan Lindental. Njuna naloga je, da skrbita za nemoteno delovanje sistema, predlagata usmeritve in rešitve na področju strojne in komunikacijske opreme ter operacijskega sistema, izvajata vključevanje uporabnikov na sistem, skrbita za izvajanje varnosti in varnostnih kopij ter drugih nalog, ki so povezane z delovanjem strojne in komunikacijske infrastrukture.

Za administratorje programskega orodja (*superusers*) so bili imenovani dr. Miroslav Novak, mag. Hedvika Zdovc, Vladimir Drobnjak in Damjan Lindental. Njihova naloga pa je, da skrbijo za nemoteno delovanje programskega orodja, generirajo uporabnike v okviru sistema ter njihove privilegije, oblikujejo in prilagajajo vnosne obrazce ter izpise, predlagajo rešitve implementacije programskega orodja in opravljajo druga dela, ki so povezana z oblikovanjem, prenašanjem in uporabo podatkov v okviru programskega orodja.

S pogodbo smo opredelili tudi tehnološko-komunikacijska izhodišča. Zainteresirani arhivi gradijo celoten sistem na podlagi centralizirane obdelave podatkov in njihove distribuirane hrambe. Kot formalni začetek izgradnje sistema štejemo 3. 11. 2008. Strojna in komunikacijska oprema za izvajanje centralizirane obdelave podatkov je bila po soglasju vseh arhivov nameščena na lokaciji Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7.

Za potrebe centralizirane obdelave podatkov se je Pokrajinski arhiv Maribor obvezal, da bo sam zagotavljal in kril stroške za:

- primeren aplikacijski strežnik (6 GB delovnega pomnilnika, 1 TB stalnega pomnilnika, windows server 2003, protivirusna zaščita)
- oddaljeni dostop do obeh strežnikov,
- primeren požarni zid,
- ustrezne hitrosti komunikacij za izvajanje oddaljenega dostopa,
- tračno enoto za izvajanje varnostnega kopiranja,
- priključitev obeh strežnikov, tračne enote in požarnega zidu na sistem za neprekinjenega delovanje,
- odprtost ustreznih vrat na obstoječem požarnem zidu,
- redno izvajanje varnostnega kopiranja na tračne enote.

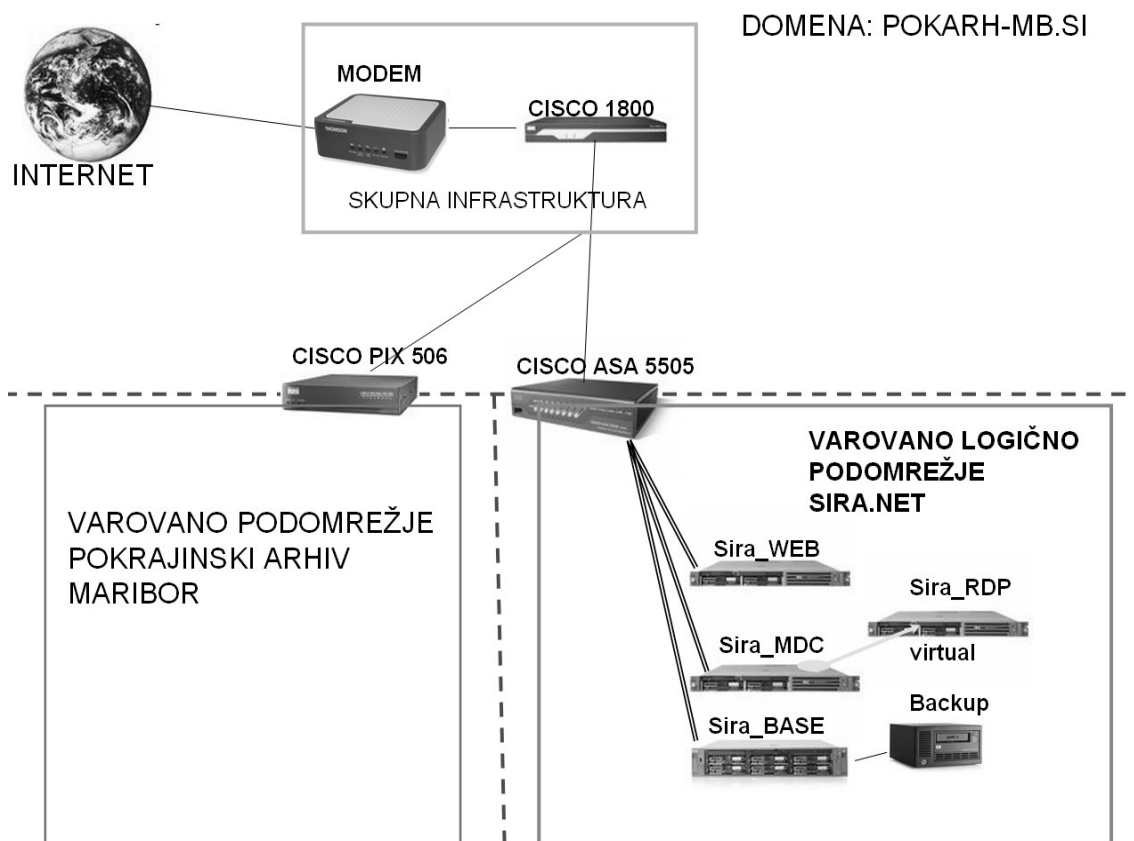
Ostali trije arhivi (Zgodovinski arhiv Celje, Pokrajinski arhiv Koper in Zgodovinski arhiv Ptuj) pa vsak za:

- primeren medij (NAS z RAID5 ali zrcaljenjem diskov) za izvajanje varnostnega kopiranja baze preko FTP,
- ustrezne hitrosti za izvajanje FTP in HTTPS prenosa podatkov,
- priključitev NAS na neprekinjeno delovanje,
- lokalno periodično izvajanje varnostnega kopiranja preko FTP prenesenih podatkov,
- zagotovi odprtost ustreznih vrat na obstoječem požarnem zidu,
- protivirusno zaščito,
- redno preverjanje uspešnosti prenosa in izvajanja varnostnega kopiranja na tračne enote.

Strojno opremo za potrebe delovanja SIRA_net tako sestavljata dva strežnika, aplikacijski strežnik s tračno enoto in strežnik za oddaljeni dostop. Strežnika sta zaščitena s požarnim zidom Cisco ASA 5505 z neomejenim številom licenc ter 8 *porti*.

Strežnik za oddaljeni dostop (RDP server): HP Proliant DL380G5 E5410, Quad-Core Xeon Processor 5410 (2.33 GHz, 1333 FSB), 14 GB RAM, Gigabit network adapter, 2 discs/ 146 GB /mirror, MS windows server 2008 ter licencami za 30 uporabnikov ter 30 oddaljenih uporabnikov.

Strežnik za aplikacijo in podatkovno zbirko (BASE server) DL 380 G4 RO4 XEON, 6 GB RAM, Gigabit network adapter, 5 discs/ 300 GB /RAID5, HP Ultrium 960 External Tape drive 800gb, MS windows server 2003.

Fizična ločitev opreme Pokrajinskega arhiva Maribor od opreme, ki jo uporablja SIRA_net ter logična struktura celotnega omrežja v začetku delovanja sistema.

Hitrosti internetnih povezav posameznih arhivov ureja in določa vsak arhiv posebej. Pri tem velja pravilo, da Pokrajinski arhiv Maribor zagotavlja približno enakomerne hitrosti tako za »upload« kot tudi za »download«, pri ostalih arhivih v sistemu pa je pomembna predvsem relativno visoka »download« hitrost.

Do aplikacijskega strežnika lahko neposredno dostopajo administratorji operacijskega sistema, serviserji in razvijalci programske opreme scopeArchive. Zaposleni v regionalnih arhivih do njega dostopajo le posredno s pomočjo aplikacije.

Do RDP strežnika - ki predstavlja virtualni računalnik, lahko neposredno dostopajo administratorji operacijskega sistema, administratorji programske opreme, serviserji strojne in systemske opreme ter razvijalci in serviserji programske opreme scopeArchive v polnem dostopu, uporabniki programskega orodja scopeArchive pa v omejenem pristopu (samo za potrebe aplikacije, brez možnosti dostopa na internet in izvajanja drugih aplikacij, ki niso del sistema scopeArchive).

Strežnik za »query« je namenjen izključno zagotavljanju dostopa do zajetih podatkov preko spletnega dostopa. Do njega dostopajo administratorji operacijskega sistema, administratorji programske opreme, serviserji strojne in systemske opreme ter razvijalci in serviserji programske opreme scopeArchive v polnem dostopu. Zaposleni in drugi uporabniki pa samo v skladu s politiko dostopa do spletnih strani.

Sistemska oprema na delovni postaji je lahko Windows ali Linux, vendar mora:

- omogočati izvajanje IE ali kompatibilnega brskalnika,
- podpirati UNICODE ter varno povezavo (Https://),
- biti operacijski sistem delovne postaje redno posodobljen,
- imeti instalirano eno ali več od protivirusnih rešitev.

Glede arhivskih strokovnih izhodišč smo v pogodbi zapisali, da morajo biti iz vsebinskega stališča v sistem implementirani arhivski strokovni standardi in priporočila ICA, za izvedbo posameznih zapisov se smiselno uporabljajo določila AARCR2 (opcija RAD).

Na podlagi te medsebojne pogodbe je bila ustanovna seja projektne sveta VISRAS 10. 12. 2008 v Pokrajinskem arhivu Maribor.

OD SEKUNDARNEGA DO PRIMARNEGA OKOLJA

Začetek dela v sekundarnem okolju sega v mesec marec 2009, ko je predsednik projektne sveta VISRAS po uspešno izvedenem izobraževanju s podjetjem Scope Solutions A. G. podpisal primopredajni zapisnik. Za potrebe podpore delovanju sistema smo vzpostavili sistem sledenja in obveščanja Jtrac. V tem vmesnem obdobju smo se ukvarjali s številnimi zadevami, zato se bom v nadaljevanju omejil le na nekatere najpomembnejše med njimi.

IZOBRAŽEVANJE ZAPOSLENIH

Ena pomembnejših nalog, ki smo jo tudi uspešno izvedli, je bila osnovno izobraževanje zaposlenih, kjer so se поблиže spoznali z novim programskim orodjem. Izobraževanje smo izvedli med 21. januarjem in 17. februarjem 2009. Izvajal ga je predstavnik Scope Solutions, g. Martin Stuerzlinger v Pokrajinskem arhivu Maribor, kjer so pripravili računalniško učilnico z vso potrebno komunikacijsko infrastrukturo (delovnimi postajami, potrebnimi povezavami, projektorjem ...), tako da so udeleženci lahko programsko orodje preizkušali vsak na svoji delovni postaji. Ker je vsak udeleženelec imel vseskozi dostop do podatkovne zbirke, je bil izkoristek izobraževanja seveda večji. Pri tem pa nam je bil v veliko pomoč tudi učbenik, ki so ga v ta namen prevedli v ARS. Izobraževanja so namreč potekala v angleščini, ves čas pa je bil zagotovljen tudi prevod v slovenski jezik. Vsi materiali so bili podani vnaprej in nato razmnoženi v zadostni količini izvodov. V veliko pomoč so bili tudi vsi administratorji, ki so udeležencem praktično pomagali neposredno na delovni postaji.

V eni skupini je smelo biti le do 12 udeležencev, zato smo se razdelili v dve ekipi: modro in zeleno, seveda z enakim programom izobraževanja v obsegu 21 ur. Spoznali smo vse module programskega orodja: osnovne funkcije, elementi popisa, poslovna administracija, partnerji, prevzemanje, tehnične enote, lokacije,

deskriptorji, klasifikacijski načrt, izposoja, reprodukcije ... Nekoliko bolj zahtevno in obširno pa je bil zasnovan program za administratorje in njihove namestnike v skupnem obsegu 37 ur. Ti so poleg osnovnega izobraževanja pozornost namenili še modulom uporabniki, obrazci, podatkovni elementi, izpisi; naloge administratorjev v modulu elementi popisa; opcije in konfiguracija za "scopeArchiv" in "Query", asistent za slike, asistent informativnih pomagal, asistent prenosov.

Ker nam je po pogodbi ostalo še nekaj ur za izobraževanje, smo te poleti namenili še dodatnemu izobraževanju administratorjev v modulu asistent prenosov, za katerega smo ocenili, da potrebujemo še dodatna znanja, če ga hočemo še uspešneje uporabljati.

SODELOVANJE S SCOPE SOLUTIONS A. G., PREVAJANJE VMESNIKA V SLOVENSKI JEZIK

Tako kot pri izobraževanju je tudi nadaljnje sodelovanje s podjetjem Scope Solutions A. G. potekalo v dobrem vzdušju. Vsa tehnična vprašanja sta odlično reševala g. Pascal Koll (s strani Scope Solutions A. G.) in dr. Miroslav Novak s strani SIRA_net. Nerešene so ostale le težave z izpisi oz. z njihovim tiskanjem v PDF v okviru Iskalnika SIRA_net, saj črke "č" ni moč natisniti, kar pa naj bi bilo urejeno z novo verzijo programskega orodja. Poleti, natančneje 24. junija 2009, smo se sestali v Celju, kjer smo se seznanili z nekaterimi novostmi (predvsem s področja prevzemanja elektronskih oblik dokumentov in njihovo integracijo v sistem scopeArchiv) ter se dogovorili o nadaljnjem sodelovanju. Na tem mestu bi izpostavil predvsem dogovor o prevodu vmesnika v slovenski jezik.

Kljub temu, da smo že v razpisu zahtevali slovenski uporabniški vmesnik, je Scope Solutions A. G. namreč zagotovil prevode le določenih delov vmesnika. Po njihovih podatkih prevod »ni bil možen« zaradi večjih finančnih obremenitev pri naslednjih elementih vmesnika: menijske vrstice v vseh modulih, stranske vrstice v vseh modulih, prikazov na zavihkih. Prav tako niso bili izvedeni prevodi imen polj v določenih modulih, kot so izposoja, lokacije, reprodukcije, administratorska orodja, partnerji, dosjeji, dogodki, klasifikacijski načrt ... Prav tako ni bila prevedena pomoč v e-obliki, dostopna je bila le »instant« verzija na papirju. Podobno je veljalo za pojavna okna, kjer se je pri nekaterih elementih pojavila vsebina v slovenskem jeziku, pri drugih v angleškem, pa tudi kakšna nemška verzija se je našla.

Tako smo pogodbo o prevajanju podpisali sredi julija 2009. Dogovor temelji na tem, da strokovnjaki s strani SIRA_net do 15. januarja 2010 brezplačno zagotovijo strokovni prevod celotnega vmesnika iz angleškega oziroma nemškega jezika v slovenskega, strokovnjaki s strani Scope Solutions A. G. pa ga bodo, tudi brezplačno, tehnično vzpostavili v obstoječi verziji programskega orodja.

SODELOVANJE Z DRUGIMI JAVNIMI SLOVENSKIMI ARHIVI

V začetku leta 2009 smo sodelovanje z ARS kar dobro zastavili. Dogovorili smo se, da s skupnimi močmi izvedemo prevod v slovenski jezik pomoči za "Query", kar je bilo tudi uspešno izvedeno.

Bolj pa se je zatikalo na drugih področjih predvsem arhivskega strokovnega sodelovanja - npr. usklajevanja stališč do splošnih pravil popisovanja in standardiziranih pravil za popisovanje osnovnih elementov popisa, usklajevanja na

področju morebitne skupne klasifikacije ipd. Na gluha ušesa smo naleteli tudi glede predloga o skupnem sodelovanju pri prevodu vmesnika, tako da smo se na koncu zanj odločili sami.

Kljub vsemu smo na sestanku 19. 3. 2009 le uspeli načrtovati nekatere načelne vsebine medsebojnega sodelovanja, kot so npr. izmenjava izkušenj pri delu s programskim orodjem, uskladitev splošnih pravil za popisovanje, kot skupni cilj smo si zastavili enoten iskalnik ("Query") ...

Vendar, žal, do konkretnega sodelovanja ali podpisa kakšnega medsebojnega dogovora v tem obdobju ni prišlo.

Seveda pa nismo pozabili na naše prijatelje iz Pokrajinskega arhiva Nova Gorica in Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Na podlagi sklepa 5. seje projektne sveta VISRAS, ki je bila 25. 3. 2009 v Radencih, smo njune predstavnike povabili k sodelovanju v strokovni skupini za definiranje standardiziranih zapisov v modulu Elementi popisa programa scopeArchiv. Kljub temu, da se ta dva arhiva nista odločila za uporabo tega programskega orodja, smo namreč člani projektne sveta bili mnenja, da je potrebno in pomembno, da predstavnik ZAL in PANG sodelujeta v skupini, ki se ukvarja predvsem s strokovnimi vprašanji in rešitvami.

Sredi leta pa sta tudi ta dva arhiva pričela resno razmišljati o vstopu v VISRAS in projekt SIRA_net. Septembra sta sledili prošnji omenjenih arhivov, ki ju je obravnaval projektne svet VISRAS na svoji seji 29. 9. 2009. Člani projektne sveta smo sicer izrazili veliko mero začudenja zaradi namere vodstev omenjenih arhivov po nakupu izredno nizkega števila licenc. To je namreč glede njihovega vstopa v VISRAS prinašalo nemalo težav, saj je tako odpadel ključ delitve pravic in obveznosti med arhivi (tj. število licenc), ki je bil takrat tudi naša pogodbeno obveznost. Člani sveta smo zato bili primorani iskati drugačne rešitve. Zato je svet sklenil, da zaradi zgoraj navedenega razloga PANG in ZAL ne more sprejeti v VISRAS kot polnopravna člana, dokler ne bosta izvedla nakupa licenc za vsaj polovico svojih strokovnih delavcev. Lahko pa ju sprejme kot »pridružena« člana za dobo enega leta (do konca leta 2010), nato pa se morata odločiti za polnopravno članstvo ali pa iz VISRAS izstopiti. Kljub vsemu je svet izrazil tudi gesto dobre volje - glede vzpostavitve dostopa in samega dostopa ni izkazal nikakršnih zadržkov ali finančnih zahtev do pristopnikov. Predvidel pa je, da kot pridružena člana za vzdrževanje sistema participirata minimalna sredstva. Glede osnovnega izobraževanja in uvajanja v sistem je svet pristopnika napotil na prodajalca programske opreme, pod enakimi pogoji pa jima je svet ponudil izobraževanje in uvajanje v slovenskem jeziku s strani SIRA_net.

STROKOVNE DILEME IN VPRAŠANJA

Največ časa in energije pa smo potrošili za različne strokovne dileme in vprašanja. Bilo jih je veliko, veliko smo jih razrešili, nekaj pa tudi ne. V nadaljevanju omenjam le dve najpomembnejši.

Prvi veliki preizkusni kamen naše resne namere o vzajemnosti je predstavljalo sprejetje vzajemne klasifikacije fondov in zbirk v vseh štirih arhivih. Ta preizkus smo opravili gladko, vsi arhivi smo se brez težav odrekli svojim starim klasifikacijam (to seveda pričakujemo tudi od vseh naslednjih pristopnikov v sistem), ki smo jih uporabljali do tedaj (vsak svojo inačico), ter prevzeli novo, SIRA_net klasifikacijo, ki sta jo več let pripravljala dr. Miroslav Novak in mag. Žare Bizjak. Dokončno usklajena in sprejeta je bila na sestanku projektne sveta VISRAS 29. septembra 2009.

V vzajemni klasifikaciji fondov in zbirk SIRA_net so klasifikacijske oznake oblikovane po naslednjem principu: Vodilni alfa znak - uporabimo za to, da označimo tip celote gradiva (A = javna provenienca, B = zasebna provenienca in C = zbirke). Pri tem upoštevamo načelo zbiranja oz. načelo nastanka tega gradiva (provenienca - fondi, pertinenca - zbirke oz. provenienca/pertinenca - osebni fondi). Pika - uporabimo jo za razmejitev opredeljevanja zaključene celote gradiva (fond, zbirka) po načelu zbiranja oz. nastanka te celote od načela opredeljevanja po vsebini. Trimestna numerična oznaka - uporabimo jo za opredelitev celote gradiva po vsebini/uradih/fondih. Pri tem velja načelo, da fonde in zbirke dejansko moramo dodeliti posameznemu znaku in ne razredu. Razrede pa je potrebo dodeliti zapisom, ki opredeljujejo skupine fondov v drevesu.

A.000 ARHIVSKI FONDI

V razred spadajo tiste zaključene celote arhivskega gradiva (arhivski fondi), ki so nastali pri delu korporativnih teles - praviloma pravnih oseb javnega ali zasebnega značaja. Sem spada tudi arhivsko gradivo fizičnih oseb s posebnimi pooblastili oz. koncesijami iz časa po letu 1850. To gradivo praviloma temelji na principu provenienca:

- A.100 Uprava
- A.200 Pravosodje
- A.300 Vojaštvo, javna varnost, zaščita in reševanje
- A.400 Vzgoja, izobraževanje, kultura, znanost
- A.500 Zdravstvo in socialno varstvo
- A.600 Gospodarstvo in bančništvo
- A.700 Družbene in mednarodne organizacije

B.000 FONDI ZASEBNE PROVENIENCE

V razred spadajo tiste zaključene celote arhivskega gradiva (osebni fondi in zbirke), ki so nastali kot produkt delovanja posameznikov na podlagi pridobljenih privilegijev (pred letom 1848) ali na podlagi osebnih interesov. V skupino spadajo tudi fondi in zbirke družin (do 3. generacije) oz. rodbin (gradivo se nanaša na več kot 3 generacije). Pri arhivskem gradivu tega razreda praviloma ni mogoče jasno ločevati tistega gradiva, ki je nastalo po provenienčnem principu, od tistega, ki je nastalo na podlagi pertinenčnega principa.

- B.100 Gosposčine, imenja, posestva
- B.200 Družinski in rodbinski fondi
- B.300 Osebni fondi

C.000 ARHIVSKE ZBIRKE

V razred spadajo tiste zaključene celote arhivskega gradiva, ki so nastale na podlagi pertinenčnega principa bodisi v pristojni arhivski ustanovi ali izven nje, ne glede na pojavnost ali kriterije zbiranja.

C.100 Zbirke posameznih vrst gradiva

C.200 Tematske zbirke

C.300 Zbirke zasebnih zbirateljev

C.400 Zbirke reprodukcij

Znotraj sklopa A.600 Gospodarstvo in bančništvo smo se odločili smiselno uporabiti Splošno klasifikacijo dejavnosti (SKD2008).

Projektni svet VISRAS je že marca ustanovil posebno strokovno skupino za definiranje standardiziranih zapisov v modulu Elementi popisa programa scopeArchiv. Ta skupina je na 11. sejah obravnavala in sprejela pravila za 182 elementov popisa. O teh sprejetih elementih je bila izvedena tudi javna strokovna obravnava 22. 9. 2009 v Zgodovinskem arhivu Celje. Udeležili so se je strokovni delavci iz vseh regionalnih arhivov (razen PANG). Razprava je bila zelo konstruktivna, vendar bistvenih pripomb na sprejete elemente ni prinesla. Je pa bilo med udeleženci zaznati željo, da bi podobne razprave organizirali večkrat. Tako je lahko projektni svet 29. 9. 2009 neposredno pred pričetkom dela v primarnem okolju sprejel pravila za 182 elementov popisa.

Eden od elementov, ki je dvigal največ prahu in pri katerem smo imeli največ dilem, je zagotovo bil "signatura popisne enote". Po burnih razpravah je strokovna skupina za definiranje standardiziranih zapisov v modulu Elementi popisa na predlog skupine administratorjev svetu VISRAS v potrditev poslala naslednje standardne zapise signature:

- za nivo fonda: [SI] [_] [arhiv] [/] [štirimestno število], npr. SI_PAM/0001, SI_ZAC/0021, SI_ZAP/0150, SI_PAK/1999;
- za nivo podfonda, serije ali podserije: [SI] [_] [arhiv] [/] [štirimestno število za oznako fonda] [/] [trimestno število], npr. SI_PAM/0001/002, SI_ZAC/0021/033, SI_ZAP/0150/888, SI_PAK/1999/001/001;
- za nivo združenih dokumentov: [SI] [_] [arhiv] [/] [štirimestno število za oznako fonda] [/] [trimestno število za oznako podfonda ali serije, če obstaja] [/] [petmestno število za oznako združenega dokumenta], npr. SI_PAM/0001/002/010/00001, SI_ZAC/0021/033/454/10234, SI_ZAP/0150/00001, SI_PAK/1999/001/00221;
- za nivo dokumentov: [SI] [_] [arhiv] [/] [štirimestno število za oznako fonda] [/] [trimestno število za oznako podfonda ali serije, če obstaja] [/] [petmestno število za oznako združenega dokumenta], [_] petmestno število za oznako dokumenta] npr. SI_PAM/0001/002/010/00001_00023, SI_ZAC/0021/033/454_10234, SI_ZAP/0150_00001, SI_PAK/1999/001_00221.

VZPOSTAVITEV PRIMARNEGA OKOLJA

Po sklepu sveta VISRAS smo štirje arhivi 7. oktobra 2009 ob uradni vzpostavitvi primarnega okolja pripravili novinarsko konferenco v Zgodovinskem arhivu Celje, ki je bila dobro obiskana.

V imenu VISRAS je slovensko javnost o tem pomembnem dogodku seznanil predsednik projektne sveta mag. Bojan Cvelfar, s tehničnega vidika je informacijski sistem na kratko predstavil glavni administrator dr. Miroslav Novak, o

pomenu dogodka pa je spregovorila tudi sekretarka na Ministrstvu za kulturo mag. Nina Zupančič Pušavec. V uradnem sporočilu za javnost je predsednik projektne sveta zapisal:

»Po dolgih letih iskanja in usklajevanja, ko je vsak slovenski arhiv iskal svoje rešitve, smo končno prišli do vzajemnega informacijskega sistema regionalnih arhivov Slovenije (VISRAS). Podlaga za to je seveda bila odobritev namenskih sredstev za nakup in implementacijo novega informacijskega sistema s strani Ministrstva za kulturo RS. Po uspešno izvedenem javnem naročilu je bilo izbrano švicarsko podjetje Scope Solutions, ki se je lahko pohvalilo z relevantnimi referencami, saj to rešitev že uporabljajo nekateri švicarski, nizozemski, nemški in avstrijski arhivi, ne nazadnje tudi Arhiv Republike Slovenije. Pogodbo z izbranim podjetjem smo podpisali novembra lansko leto, s testno bazo pa smo pričeli upravljati marca letos. Medtem smo štiri slovenski regionalni arhivi (Maribor, Celje, Koper in Ptuj) ustanovili združenje VISRAS, ki mu načeluje svet ter v Pokrajinskem arhivu Maribor postavili skupni podatkovni, aplikacijski in internetni strežnik. Strokovnjaki iz omenjenih arhivov so v tem obdobju veliko postorili, da smo danes prišli do točke, ko lahko oznanimo pričetek del v sistemu, ki smo ga poimenovali SIRA_net (SI - slovenski, R - regionalni, A - arhivi).

Velik pomen tega projekta se kaže v poenostavljenem delu za arhivske strokovnjake. Hkrati to pomeni spremenjen način dela. Dodatna kvaliteta, ki smo jo s tem dosegli, je poenotenje načina dela v vseh štirih arhivih, seveda z upoštevanjem vseh relevantnih mednarodnih standardov in medsebojnih dogovorov, za katere smo se zavezali, da jih bomo vsi spoštovali.

Po drugi strani pa ta nov način dela predstavlja predvsem spodobno in sodobno uporabo zainteresirane strokovne in laične javnosti, kar je pri vsem tem tudi najpomembnejše. Naša naloga namreč je, da našim uporabnikom čim bolj približamo arhivsko gradivo, ki ga hranimo, pa naj gre za uporabnike v upravne namene, ali pa tiste za znanstvenoraziskovalne namene. Sistem namreč funkcionira kot sodobna baza podatkov, po kateri se lahko išče na več v svetu že uveljavljenih načinov. Zadetki bodo seveda odvisni od kvalitete vnesenih podatkov, zato smo se odločili, da bo naša baza rasla počasi, a zanesljivo in korektno. Dodajali bomo tudi ustrezne kontekstne podatke, da teh uporabniku ne bo potrebno iskati pri drugih virih. Odločili smo se torej, da bomo dali kvaliteti prednost pred kvantiteto.

Tudi zato za enkrat baza še ni dostopna preko spletnih strani, saj moramo najprej vanjo prenesti podatke iz starih podatkovnih zbirk. Nekatere med njimi bomo morali tudi dopolniti ali popraviti. Zagotovo pa bo preko spletnih strani vseh štirih arhivov dostop do baze omogočen najkasneje do konca leta, to lahko obljubimo. Kakor trenutno kaže pa se bi nam naj z novim letom pridružila še preostala dva slovenska arhiva - Pokrajinski arhiv Nova Gorica in Zgodovinski arhiv Ljubljana.«

Svoje sporočilo pa zaključil z besedami: »Nič več ne bo tako, kot je bilo!«

Tako je bil storjen res velik korak, ki pa je prinašal spet nove izzive, probleme in seveda tudi že rešitve.

SODELOVANJE Z DRUGIMI ARHIVI

Po nekajmesečnem zatišju smo 10. decembra 2009 končno prišli do podpisa dogovora o sodelovanju na področju informatizacije slovenskih arhivov, ki sta ga podpisala v. d. direktorja Arhiva republike Slovenije dr. Dragan Matić in predsednik

projektne sveta VISRAS mag. Bojan Cvelfar. Pogodbeni stranki sta se s tem sporazumeli za:

- izmenjavo izkušenj, navodil in orodij za administriranje, pomoč pri reševanju konkretnih problemov;
- sodelovanje delovnih skupin arhivistov glede navodil in postopkov, ki se odražajo pri nastavitvah ter uporabi orodja;
- izmenjavo izkušenj, navodil in orodij za administriranje;
- pomoč pri reševanju konkretnih problemov;
- sodelovanje v delovnih skupinah arhivistov glede navodil in postopkov, ki se odražajo v nastavitvah ter uporabi orodja;
- izmenjavo novic glede uporabe scopeArchive pri drugih uporabnikih (kot jih izvemo na raznih formalnih in neformalnih stikih, npr. konferencah);
- ustanovitev elektronskega foruma za izmenjavo tehničnih informacij;
- izmenjavo informacij o odprtih problemih oz. napakah (mogoče ima druga stran že rešitev, pozna alternativno rešitev, ali pa sploh ne ve, da problem obstaja);
- skupen vpliv na določanje prioritete odpravljanja napak v programu;
- izmenjava udeležencev na izobraževanjih, po potrebi tudi skupno organiziranje tečajev.

Prvi konkreten rezultat tega sodelovanja se je pokazal že januarja, ko smo v prostorih Zgodovinskega arhiva Celje skupaj pripravili posvet na temo deskriptorjev ter se hkrati dogovorili, da bomo takšne posvete na različne teme skušali pripravljati mesečno. Na tem posvetu sta obe strani predstavili svoj pogled na temo uporabe deskriptorjev v programskem orodju. Razprava pa je bila zelo raznolika in pestra, tako da je dala veliko iztočnic za sprejemanje konkretnih usmeritev.

Tudi z Zgodovinskim arhivom Ljubljana in Pokrajinskih arhivom Nova Gorica je 17. 12. 2009 prišlo do podpisa aneksa k Pogodbi o vzpostavitvi vzajemnega arhivskega informacijskega sistema slovenskih regionalnih arhivov. Omenjena arhiva sta v VISRAS zaenkrat vstopila kot pridružena člana in sledila je njuna vključitev v sekundarno okolje.

KAKO NAPREJ?

Pogled naprej nam odstira številna nova vprašanja, ki bodo zahtevala konkretne odgovore in odločitve. V nadaljevanju bom izpostavil le nekatera, ki se v tem trenutku zdijo najpomembnejša.

STROJNA OPREMA IN KOMUNIKACIJE

Strojna oprema je razen v primerih zahtevanega ponovnega zagona sicer ves čas delovala brezhibno. V primeru prehoda na novo verzijo programa scopeArchiveArchiv 5.0 (predvidoma v letu 2012) pa bi kazalo kupiti nov strežnik z ustreznimi strojnimi kapacitetami. Na področju hrambe elektronskih nadomestnih oz. delovnih kopij arhivskega gradiva pa je potrebno razmišljati v smeri zagotavljanja ustreznih kapacitet po regionalnih arhivih v kombinaciji s strojno opremo v Mariboru,

na kateri bi bile nameščene zgolj »predstavitvene verzije« arhivskega gradiva. V ta namen bi po arhivih bilo potrebno nabaviti relativno dostopne NAS strežnike, ki bi bili opremljeni z diski vsaj v RAID 5. Vsak arhiv v sistemu pa bo moral zagotoviti dovolj velike hitrosti prenosa podatkov.

PROGRAMSKA OPREMA

V letu 2009 smo nadgradili verzijo programa scopeArchiv 4.3.0.6 z aktualno verzijo 4.3.0.7. Konec leta 2009 so nam predstavniki scopeSolution predstavili novo verzijo programa scopeArchiv. Ta naj bi rešila mnoge zaplete v zvezi z izpisi. Ob tem naj bi bilo omogočeno tudi upravljanje z elektronskimi dokumenti v skladu s standardom OAIS.

Čaka nas inštalacija verzije s slovenskim vmesnikom ter, ko bodo izpolnjeni pogoji, vključitev ZAL in PANG v primarno okolje. Pričeli bomo s sistematičnimi aktivnostmi za implementacijo odprtokodne rešitve Fedora. V ta namen imamo na razpolago kar nekaj izkušenj kolegov iz NUK-a, pri katerih ta sistem že deluje, saj podpira storitev dLIB.

IZOBRAŽEVANJE ADMINISTRATORJEV IN STROKOVNIH DELAVCEV

Administratorji so se v letu 2009 izobrazili do te mere, da v osnovi obvladujejo delovanje sistema. Potencialni problem v tem smislu predstavljata administratorja iz PANG in ZAL, ki ju je potrebno na ustrezen način izobraziti. Treba pa bo izvesti še dodatna izobraževanja za vse administratorje v zvezi s poznavanjem podatkovnega ozadja - podatkovni model in s tem povezanih izpisov, ter pridobiti še znanja s področja redne mesečne podpore delovanja sistema.

Hkrati pa bomo morali organizirati redna mesečna izobraževanja za arhiviste z različnimi temami v obliki krajših tečajev ali delavnic.

STROKOVNA VPRAŠANJA IN ZAJEMANJE PODATKOV

Na področju vzajemne klasifikacije fondov in zbirk so zadeve urejene. Dopolnili smo klasifikacijske oznake, določili skrbnika klasifikacije ter določili način za spremljanje pobud in idej za spremembe vzajemne klasifikacije.

Na področju prevajanja vmesnika je zaradi objektivnih razlogov sicer nastala določena zamuda, vendar je prevod končan. Največje breme prevoda sta nase prevzela člana projektnega sveta mag. Nada Čibej in Ivan Fras, prevod pa je podrobneje pregledala tudi posebna strokovna skupina. Prevod je bil 21. januarja poslan podjetju Scope Solutions.

Na področju zemljepisnih imen je postavljena osnovna struktura z okoli 6000 zemljepisnimi imeni. Imenovana je skrbnica, potrebno pa je še sprejeti pravila in postopke v zvezi z zemljepisnimi imeni ter postopek dopolnjevanja in morebitnega spreminjanja podatkov.

Na področju osebnih imen je še potrebno izdelati postopke zajemanja normativnih in ostalih osebnih imen. Postopke in pravila v zvezi z oblikovanjem osebnih imen bo določila posebna strokovna skupina za popisovanje.

S področjem predmetnih gesel se trenutno še ne bomo ukvarjali. Pomembni nalogi, ki se ju je še potrebno lotiti, pa sta izgradnja virtualnega skladišča in določitev pristojnosti v sistemu.

Čakajo nas še pomembne usmeritve in odločitve na področju zagotovitve ustreznega dostopa do podatkov preko spleta (Query).

V segmentu enote popisa je trenutno (17. februar 2010) zajetih 7221 zapisov, 10483 različnih deskriptorjev od tega 3855 opisov v skladu s standardom ISAAR(CPF)2. Ob tem je zajetih 1459 partnerjev oz. kontaktnih oseb, 223 zapisov vzajemne klasifikacije, 254 opisov aktivnih in pasivnih popisnih elementov, 168 normativnih vrednosti zaprtih naborov idr.

Sproti bo treba reševati obstoječe probleme, ki so posredovani preko "Jtrac" programa. V segmentu popisovanja bo treba bolj aktivno začeti s popisovanjem na nižjih nivojih, še prej pa rešiti nekatere strokovne probleme, še posebej oblikovanje potrebnih strokovnih pravil. Stare popise bo treba razdeliti v tri kategorije:

- I. tisti, ki so primerni za uvoz v podatkovno zbirko,
- II. tisti, ki so sicer izdelani strokovno korektno, ne upoštevajo pa mednarodnih standardov in nimajo strukture (pripeti bodo kot priponke in vidni tudi navzven),
- III. tisti, ki niso na dovolj visoki strokovni ravni, in prevzemni sezname (pripeti bodo kot priponke, vendar vidni le interno).

Nadaljevati bo treba zajemanje podatkov o partnerjih, obstoječih dosjelih ter v preostalih modulih, hkrati pa popraviti v letu 2009 nepravilno zajete vnose.

Na področju dostopa do podatkov je bil oblikovan račun OPAC, ki omogoča dostop do zajetih podatkov znotraj sistema SIRA_net. Treba pa se je resno lotiti drugega segmenta, namreč dostopa preko spletnega vmesnika - programa Query.

Mogoče kdo poreče, da smo v dobrem letu veliko postorili, kdo drug, da ne. Ne oziraje se na to, je velik uspeh že, da smo štirje arhivi uspeli najti skupni jezik, za kar smo zaslužni vsi, od projektnega sveta, skupine administratorjev, posebne strokovne skupine, do vseh, ki uporabljamo to programsko orodje. Seveda pa se še naprej velja strogo držati začrtane smeri vzajemnosti. In še naprej dajati prednost kvaliteti pred kvantiteto, tudi za ceno nekoliko upočasnjenega napredovanja. Saj poznate tisto: »Počasi se daleč pride!«